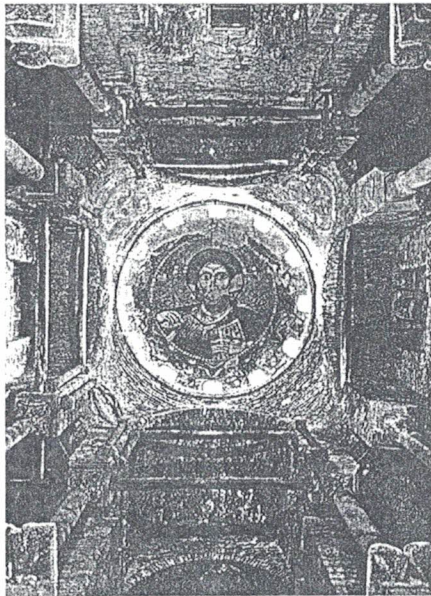

» Ο Άγγλος περιηγητής Christopher Wordsworth στην Άρτα στις αρχές της δεκαετίας του 1830

Επιμέλεια :
 Ελευθέριος Λ. Βέσιος
 Δρ. Νεότερης Ιστορίας

Τον περασμένο αιώνα ένας διακεκριμένος ερευνητής, ο Christopher Wordsworth, εμπνευσμένος από τις αξίες μιας κλασικής παιδείας, περιηγήθηκε τον τόπο μας βιώνοντας από κοντά την ελληνική γη, τους Έλληνες, τα δημιουργήματά τους. Κινημένος από θαυμασμό και δέος στη μέθεξη της ελληνικής πραγματικότητας, με κύρια εφοδία τις αρχές ενός φωτισμένου πνεύματος και μιας ένθεσης ψυχής κατέγραψε σε βιβλίο ο κάθε τι που βίωσε σ' αυτή τη γωνιά του κόσμου.

Ο Christopher Wordsworth (1807-1885), επίσκοπος του Lincoln, γεννήθηκε στο Lambeth στις 30 Οκτωβρίου του 1807 και ήταν το τρίτο και το νεότερο αγόρι του C. Wordsworth (1774-1846), καθηγητή στο κολλέγιο Trinity College Cambridge και της Priscilla κόρης του Charles Lloyd of Bingley Hall. Το 1815 έχασε τη μητέρα του και το 1825 εγκατέλειψε το Winchester και εισήλθε στο Trinity College (1826), όπου διακρίθηκε ιδιαίτερα στις σπουδές του. Το 1830 εκλέχθηκε υπηγητής του ίδιου κολλεγίου.

Το 1832-3 σταξίδεψε στην Ελλάδα και ήταν ο πρώτος Άγγλος που έγινε δεκτός από το βασιλιά Όθωνα. Ήταν πανέξυμνος ερευνητής. Τα συμπεράσματά του για το που ήταν η ακριβής τοποθεσία της Δωδώνης επιβεβαιώθηκαν το 1887 από τις ανασκαφές του Καραπάνου. Τα βιβλία του "Αθήνα και Αττική" (Athens and Attica) και "Ελλάδα" (Greece) παραμένουν ακόμα και σήμερα ως αυθεντικές πηγές. Ο Wordsworth ήταν ένας ακαταπρόθετος συγγραφέας. Είχε καθαρή σκέψη και σοβαρότητα και επιπλέον μια τάση μυστηριακού ενθουσιασμού. Το ύφος του ήταν ζωηρό, γενικό και επιβλητικό. Μια πραγματική διάθεση για σαρκασμό και αυστηρότητα ελεγχόταν από μια αυστηρή αυτοπειθαρχία. Για πολλούς έδινε την εντύπωση της ζωντανής ενσάρκωσης του Πνεύματος των Πατέρων της Εκκλησίας. Έγραφε και πολλά άλλα έργα.

Παρακάτω παρουσιάζεται σε μετάφραση απόσπασμα από το έργο του Christopher Wordsworth "Ελλάδα" (Greece), το οποίο αναφέρεται στην επίσκεψη που πραγματοποίησε ο περιηγητής στην πόλη της Άρτας. "Ο δρόμος από τη Νικόπολη προς την Άρτα ακολουθεί την κατεύθυνση του υδραγωγείου, που αναφερόθηκε παραπάνω, κατά μήκος των ανατολικών κλιτύων του όρους

ΖΑΛΟΓΓΟ, μέχρι να φτάσει στο χωριό ΛΟΥΡΟΣ, που αποτελείται από είκοσι πέντε καλύβες. Στη διαδρομή του περνάει από μυστάνια με καρπούζια και νεροκολόκυθα και μέσα από φράκτες που σκιάζονται από δασοσκηνιές μπλεγμένες με ψαλίδες και τσαμπιά άγριου κλήματος. Σε μικρή απόσταση από το Λούρο φτάνουμε στο ποτάμι που έχει το ίδιο όνομα και που διαπερνιέται με ένα πορθμείο. Δεν απαντώνται αξιοσημείωτα πράγματα στο δρόμο, που περνάει από μια αλληλουχία χαμηλών λόφων, μέχρι να φτάσει στην όχθη ενός δευτέρου ποταμού, εκείνου της ΑΡΤΑΣ.

Η Άρτα στέκεται πάνω στην τοποθεσία της αρχαίας ΑΜΒΡΑΚΙΑΣ. Η απόδειξη αυτού του γεγονότος, που προέρχεται από κλασικούς συγγραφείς, ενοχιάται πολύ από μια προσωπική επεξεργασία του χώρου. Ο γενικός χαρακτήρας της τοποθεσίας συμφωνεί με εκείνον που αποδίδεται στην Αμβρακία. Βρίσκεται σε μια μεγάλη εύφορη πεδιάδα που περιβάλλεται από λόφους, γεγονός που είναι ένα από τα αξιοσημείωτα στην περιοχή και φαίνεται να έχει προτείνει το όνομα της πόλης και να έχει προσελκύσει την προσοχή των Κορινθίων, οι οποίοι τη διάλεξαν σαν ένα ελκυστικό τόπο για την ίδρυση μιας αποικίας. Μετέπειτα προσέκλυσε τον τολμυρό Πύρρο να κάνει την Αμβρακία την έδρα της διακυβέρνησής της Ηπείρου.

Ο ποταμός της Άρτας κλώνεται από τα βορειοανατολικά κάμπεται σε ένα τόξο, στο εσωτερικό του οποίου και στην ανατολική πλευρά βρίσκεται η πόλη. Ακριβώς μέσα στο βορειοανατολικό κέρασ αυτής της κομψής βρίσκεται ένα κάστρο της Ελληνικής αυτοκρατορίας, ευδιάκριτο από το βαμμένο μινωρό του τζαμιού του. Είναι σε μια ομαλή πλαγιά και χτίστηκε πάνω σε αρχαίες θεμελιώσεις αποτελούμενες από σιμαπηγή κομμάτια σε οριζόντιες σειρές. Δεν είναι το αρχαιότερο από τα ερείπια της Αμβρακίας. Στα νοτιά του, με μια στενή πεδιάδα να τα χωρίζει και όπου βρίσκεται η εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων, εγείρεται ένας βραχώδης λόφος περισσότερο από δυο μίλια περιμετρικά με τείχη πολυγωνικής τεχνολογίας στην κορυφή του, τα υπολείμματα της αρχαίας Ακρόπολης. Στα βορειοανατολικά του λόφου μια από τις πύλες του φρουρίου είναι ακόμα ορατή. Τώρα ονομάζεται Μεγάλη Πύλη ή Μεγάλη Πύλη. Κοντά της είναι η εκκλησία της Παναγίας της Φανερωμένης, που ονομάστηκε μ' αυτό το όνομα από μια θαυματουργή εικόνα που παλιότερα είχε χαθεί και έπειτα ξαφνικά βρέθηκε και που είναι χτισμένη πάνω στα αρχαία θεμέλια, ίσως εκείνου του Ναού της Αθηνάς, που έδιναν την εντύπωση, ότι βρίσκονταν σε μια τοποθεσία σαν αυτή. Ο λόφος φαίνεται, ότι ονομάζονταν ΠΕΡΑΝΘΗ. Στην όμορφη πεδιάδα και χαμηλότερα του η πόλη της Αμβρακίας εκτείνεται προς βορρά και δυτικά από τους πρόποδες του μέχρι την κομψή του ποταμού. Η νέα πόλη καταλαμβάνει μέρος αυτής της περιοχής και παρουσιάζει για το θεατή μια ευχάριστη εικόνα από αυτό το όφρο, με τις θολωτές εκκλησίες της, τα ψηλά μαύρα κυπαρισσία και τους λευκούς μινωρούδες συγκεντρωμένα μαζί ανάμεσα σε κήπους με φρούτα μεγάλης αφθονίας. Κοιτάζοντας στην αντίθετη κατεύθυνση από το ψηλότερο σημείο του λόφου έχουμε θέα του κόλπου, στον οποίο η Άρτα δίνει το όνομα τώρα, όπως η Αμβρακία παλιά.

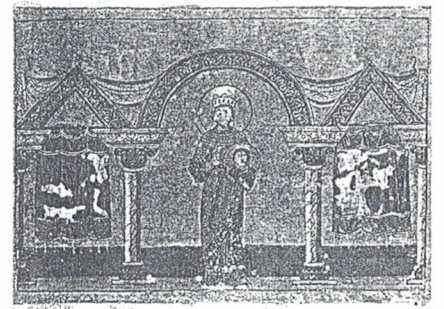
Αυτές οι αναλογίες και οι άλλες συμπτώσεις είναι επαρκείς να προκαλέσουν στις σκέψεις μας αρκετές αμφιβολίες για την ακρίβεια του μεγάλου και επιβλητικού χάρτη της Ελλάδας, ο οποίος σκιαγραφήθηκε από τον Ιππότη Λαπίε και στον οποίο η Άρτα είναι φτιαγμένη να αντιστοιχεί, όχι με την Αμβρακία, αλλά με την ΑΡΓΙΘΕΑ. Αλλά ο Μ. Μπουκεβίλ, μετά τις παρατηρήσεις και τα απομνημονεύματα του οποίου εκείνος ο χάρτης αποθηκεύτηκε, είχε επιδείξει ικανότερες μεταφορές, ιδιαίτερα σε σχέση με τις πόλεις της Ηπείρου, μεγαλύτερες ακόμα και από αυτές του Αυγούστου, ο οποίος μετέφερε όχι τις πόλεις της, όπως είχε κάνει ο γάλλος πρόξενος, αλλά μόνον τους κατοίκους σύμφωνα με την επιθυμία του.

Ο πληθυσμός της Άρτας υπολογίζεται σε έξι χιλιάδες. Αυτή η πόλη υπερέφερε σοβαρά στην πανούκλα του 1815, όπως τα σπία της στον αγώνα του 1821, ο οποίος έκρινε τη μοίρα του Αλή Πασά. Είναι ένας τόπος σημαντικής σπουδαιότητας, καθώς είναι το κλειδί του εμπορίου μεταξύ των πόλεων της Ηπείρου, όπως το ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ και το ΜΠΕΡΑΤΙ και εκείνων της Ακαρνανίας και Αιτωλίας. Τα κύρια αντικείμενα αυτού του εμπορίου εκτίθενται στα μάτια του επισκέπτη, καθώς κατεβαίνει στο παζάρι, σε ένα μεγάλο δρόμο σκεπασμένο με σκέπαστρα από φέρες και καλάμια, που εμποδίζουν τον ήλιο και τη ζέση και επιτρέπουν ένα θαμπό φως. Τα καταστήματα που πλαισιώνουν αυτόν το δρόμο είναι ξύλινα. Τα παράθυρα είναι χωρίς τζάμια. Χαμηλοί ξύλινοι πάγκοι προεξέχουν από τα μαγαζιά σκεπασμένοι με ψάθα, πάνω στους οποίους κάθεται ο ιδιοκτήτης με τα πλούσια υφάσματα και τα άλλα προϊόντα κρεμασμένα μπροστά του. Πάνω σε πολλούς από αυτούς τους πάγκους είναι στοιβαγμένοι μεγάλοι ακουρόχρωμοι σωροί, σχεδόν όμοιοι με αυτούς στα καπνοχώραφα. Άλλοι εκθέτουν μια παράδειξη από κόκκινα σαντάλια. Εδώ κρέμονται ζώνες κεντημένες. Εκεί απλώνονται πιστόλια και τιλτάτα με ασπασμένες σκαλισμένες λαβές. Πέρα πέρα κόνονται σαρόφωδες με συμπίπτει κάσες μπροστά τους, που περιέχουν ποικιλία νομισμάτων από κάθε μέρος του κόσμου. Μεταξίνα μαντίλια των πιο ζωηρών αποχρώσεων, γιλέκα πλούσια πλεγμένα με χρυσό, φιάλες αφρώδους κόκκινου κρασιού, και στο βάθος του δρόμου μια αφθονία καρπούζιων και σταφυλιών. Όλα αυτά μαζί παρουσιάζουν μια ευχάριστη εικόνα των φυσικών πόρων της Άρτας, ακόμη και κάτω από τους τριώνους κυβερνήτες της. Είναι, πράγματι, πολύ ευχάριστο να περνάς από τον ανοιχτό ουρανό και από τη λάμψη του καυτού ήλιου μέσα σ' αυτή τη σκιερή λεωφόρο, της οποίας η σκοτεινιά ζωηρεύει από πολλά χαρούμενα χρώματα, ενώ η ημέρα της δεν ταραξάται από τους ήχους των κάρων ή το θρόμβο των κατοίκων της, που κόνονται με σοβαρές στάσεις και γενικά σε βαθιά σιωπή.

Οι εκκλησίες της Άρτας είναι αξιοπρόσεχτες για το μέγεθος τους και την ομορφιά τους. Αυτή της Παναγίας της Παρηγορήτρας είναι μια από τις παλαιότερες και πιο επιβλητικές ανάμεσα τους. Το εσωτερικό του κυρίως ναού είναι διακοσμημένο με χρυσά και χρωματιστά ψηφιδωτά της βυζαντινής τεχνοτροπίας, από το βάθος του οποίου κρέμεται ένας μεγάλος πολυέλιος με πλούσια συμπλεγμένα κλαδιών. Στο πλακόστρωτο της υπάρχει μια επιγραφή των πρώιμων χρόνων της Αμβρακίας, αρκετά ακρωτηριασμένη για να αντηραφεί και που περιλαμβάνει μόνο μερικές συλλαβές σημαντικών ονομάτων.

Μια άλλη εκκλησία μεγάλου ενδιαφέροντος είναι εκείνη της Αγίας Θεοδώρας. Περιλαμβάνει τον τάφο αυτής της αγίας η

οποία περιγράφεται σαν μέλος της οικογένειας των Κορινθίων και ιδρύτρια ενός μοναστηριού αφιερωμένου στην Παρθένο. Στο τέμπλο μεταξύ του κυρίως ναού και του ιερού και πάνω από τις τρεις πύλες, που οδηγούν στο τελευταίο, βρίσκονται καθ' όλο

το μήκος του εικόνες διακοσμημένες με επιχρυσώσεις σε ένα φανταχτερό ύφος, όπως συνηθίζεται στην περίπτωση των μεγάλων ελληνικών εκκλησιών. Οι μορφές είναι δεκατρείς και τοποθετημένες, όπως παρακάτω: Σε καθεμιά από τις δύο άκρες είναι δυο Αποστόλοι. Πλησιέστερα προς το κέντρο σε κάθε πλευρά είναι δυο Ευαγγελιστές. Σε αντιστοιχία με αυτούς ο Άγιος Πέτρος και ο Άγιος Παύλος. Μετά τον πρώτο είναι η Παρθένος και μετά τον τελευταίο ο Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής και στο κέντρο όλων αυτών είναι ο Κύριος τους. Η σειρά, με την οποία είναι τοποθετημένες, είναι εκείνη που συνήθως υιοθετείτο σε αυτές τις εικονογραφίες από την ελληνική εκκλησία. Στους τοίχους του Τριφωρίου είναι εικόνες αγίων ανδρών και γυναικών. Είναι αξιοπρόσεκτο, ότι ενώ οι πρώτοι κοπίζον καταφρόσυλο το θεατή, οι τελευταίες παρουσιάζονται μόνο πλάγια. Αυτή η μέθοδος αναπαράστασης φαίνεται να έλκει την καταγωγή της από την άποψη, ότι, ενώ η πίστη ενός Χριστιανού επιδεικνύεται με θαρραλέα και άφροβο παρουσιαστικό, η πίστη που καλύτερα αρμόζει στο γυναικείο χαρακτήρα είναι μιας επιφυλακτικής και κρυφής φύσης.

Ο Περόρας καθυστερήσει για αρκετές ημέρες στις όχθες του Αρέθωνα ή Άραχθου, του ποταμού που κλυδαί από την πόλη της Άρτας και από τον οποίο παίρνει το όνομα της. Και ο ταξιδιώτης που θυμάται αυτό το περιστατικό θα είναι ευγνώμων για την ευκολία που του εξασφαλίζεται τη διάβαση του πόνου από το ποτάμι μια όμορφη πέτρινη γέφυρα. Στην άλλη ή τη δυτική πλευρά αυτής της γέφυρας ο πλακοστρωμένος δρόμος ξεπλώνεται μέσα σε μια πλούσια και όμορφα καλλιεργημένη πεδιάδα, η οποία δέχεται από τους αρχαίους της Μονάρχης μια ευχάριστη παραδοχή για την ευφορία της με τα εμπλήματά που χαράσσονται επάνω στα νομίσματά τους. Μ' αυτό το νόημα σε εκείνα του Πύρρου, του Ηπειρώτη βασιλιά, η Ήρα φαίνεται να κρατάει καρπούς καλαμποκιού στο δεξί της χέρι. Τα αρχαία χρώματα από αυτή την άποψη είναι ένα πλεονέκτημα σε σχέση με τα καινούργια. Εκείνα παρουσιάζουν τα κύρια χαρακτηριστικά του εδάφους και της χώρας στην οποία ανήκαν, στοιχία που και τα δυο υποδήλωναν και ενέπνεαν ένα αίσθημα πατριωτισμού ο οποίος με αυτόν τον τρόπο γινόταν τμήμα της εθνικής νομισματικής κυκλοφορίας.

Περνώντας το μικρό χωριό Ρόκα (ίσως ονομάστηκε μ' αυτό το όνομα από τη μεγάλη ποσότητα καλαμποκιού που καλλιεργείται κοντά σ' αυτό φτάνουμε σε μια ώρα και ένα τέταρτο από την Άρτα στον ποταμό Λούρο, που είναι το δυτικό όριο της πεδιάδας της Αμβρακίας. Το ποτάμι διασχίζεται από ένα μονόξυλο και ένα τέταρτο της ώρας πηγαινόερχε δυτικά φτάνουμε στους πρόποδες του λόφου, στον οποίο βρίσκονται ελληνικά ερείπια και ο οποίος τώρα ονομάζεται ΡΟΓΟΣΣ.